УДК 378.09:796+378.147

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-4(327)-2-58-67

Волошко Лариса Борисівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання,
спорту та здоров'я людини Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна.

larisa.voloshko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4347-8907>

ГРУПОВІ ФОРМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Професійна діяльність фізичних терапевтів вимагає врахування специфіки взаємодії між людьми, оскільки відноситься до соціономічних професій. Реалізація клінічної діяльності фізичного терапевта здійснюється в лікувальних та реабілітаційних закладах в умовах міждисциплінарної команди. Тому майбутні фізичні терапевти повинні володіти навичками міжособистісної взаємодії, знати методи ефективного спілкування, менеджмент командної роботи, співпрацювати з лікарями реабілітаційної медицини, ерготерапевтами, фахівцями спеціальної освіти та психічного здоров'я, соціальними працівниками, пацієнтами та їхніми родичами (Наказ МОЗ 1419 від 19.12.2018 р.).

У силу багатоваріантності міжособистісних стосунків успіх професійної діяльності майбутніх фізичних терапевтів, які опановують професії типу «людина – людина», залежить від їхніх професійно значущих особистісних якостей, зокрема уміння уникати конфліктні ситуації, ефективно співпрацювати з іншими спеціалістами. Отже, формування культури міжособистісної взаємодії для здобувачів вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» є актуальним завданням теорії та практики професійної освіти.

Відомо, що умови спільної діяльності передбачають наявність групового суб'єкта, територіально-часової та мотиваційної спільності його функціонування. Включення людини в групову діяльність суттєво впливає на процеси цілепокладання, вибір стратегії й тактики її професійної поведінки. Професійна взаємодія проходить шлях від бажання та здатності людини вписатися в певну малу групу – до високого рівня групової активності, узгодженості дій усіх її членів (Дружилов, 2011).

Результати психолого-педагогічних досліджень доводять, що формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій успішно відбувається в умовах посилення

діалогізації професійного навчання, у процесі суб'єкт-суб'єктних відносин, ефективної співпраці, реальної міжособистісної взаємодії та спілкування студентів.

У зв'язку з цим виникла необхідність проаналізувати теоретичні та практичні аспекти групової навчальної діяльності студентів, з'ясувати можливості різних форм групової роботи в контексті підготовки майбутніх фізичних терапевтів до професійної діяльності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування значення групової навчальної діяльності майбутніх фізичних терапевтів, як представників соціономічної професії, в контексті формування їхньої культури міжособистісної взаємодії.

Численні експериментальні дослідження (Р. Немов, О. Ярошенко та ін.), показують, що специфіка спільної діяльності порівняно з індивідуальною полягає у виникненні та розвитку сукупного групового суб'єкта, якому притаманні ряд феноменів інтеграції: ціннісно-орієнтаційна єдність, колективне самовизначення, групова емоційна ідентифікація, подібність функціонально-рольових очікувань. Головними мотивами, що спонукають людей входити у різні групи, є потреба в допомозі, у спілкуванні та контактах, захисті та інформації. Суттєвою характеристикою діяльності групи є прийняття спільних колективних рішень, які є більш раціональними та демократичними. Активізація колективного мислення пов'язана з досягненням синергетичного ефекту, розвитком культури групової праці (Реан & Коломенський, 1999).

Групова діяльність розвивається за законами групової динаміки, активізації колективного мислення. Метою групової динаміки є оптимальна структуризація групи, створення умов для емоційної єдності її учасників, рольового розподілу між ними. Групова діяльність має потенційні можливості для підвищення якості індивідуальних рішень за умови входження в групу достатньо компетентних суб'єктів. Психосоціальні умови групової роботи сприяють розвитку міжособистісного сприйняття людей, суб'єктний рівень якого виявляється в дії механізмів ідентифікації та емпатії, що розглядають вченими як необхідні професійні якості фахівців соціономічних професій (Ярошенко, 2002).

Аналіз генези проблеми групової навчальної діяльності показав, що ідея навчання у малих групах має тривалу історію. Перші дослідження відносяться до 20-30-х років XX століття. Саме тоді з'являється значна кількість публікацій, пов'язаних з обґрунтуванням педагогічної доцільності такої форми навчання. Сучасні методики навчання у складі малих груп умовно відносять до двох шкіл, які працюють за американською (Д. Джонсон, Р. Джонсон, Р. Славін, Дж. Хопкінс) та ізраїльською (Ш. Шаран) технологіями. Науковці зазначають, що у світовій педагогіці навчання у складі малих груп

визнано найбільш успішною альтернативою традиційним методам навчання (Полат & Бухаркіна, 2010).

Суттєвим внеском у розробці змісту, форм, технологій групової навчальної діяльності стали праці О. Ярошенко, що були виконані на матеріалі середньої школи. У теорії та методиці професійної освіти окремі аспекти групової навчальної діяльності студентів досліджували М. Артюшина, Т. Васильєва, І. Герасимчук, Н. Савельєва т. ін. Проте доводиться констатувати, що групова навчальна діяльність є однією з недостатньо реалізованих і перспективних форм навчання у практиці професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів.

Під груповою навчальною діяльністю здобувачів вищої освіти ми розуміємо діяльність студентів у складі малочисельних груп (3–5 осіб), об'єднаних спільною навчальною метою, в умовах відносин відповідальної взаємозалежності, поєднання контролю за динамікою професійної компетентності з боку викладача з самооцінкою та взаємооцінкою студентів.

Запровадження групової навчальної діяльності студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» передбачає дотримання таких умов: 1) віднесення групової навчальної діяльності до систематичної форми організації навчального процесу; 2) проведення комплектування малих навчальних груп з урахуванням закономірностей групової динаміки щодо створення дієвих суб'єктів групової діяльності; 3) оптимальне поєднання групової роботи з індивідуальною та фронтальною; 4) поєднання методів контролю результативності групової діяльності, яку здійснює викладач, із самоконтролем (самооцінкою) та взаємоконтролем студентів; 5) забезпечення навчальним контентом, необхідними для продуктивної діяльності малих навчальних груп (Волошко, 2006).

Поділ академічної групи студентів на малі навчальні групи можна проводити різними способами, однак з обов'язковим дотриманням двох факторів – навчальних можливостей студентів та їхньої психологічної сумісності. Спосіб комплектування залежить від конкретних особливостей академічної групи, тому вимагає від педагога обґрунтованого підходу, вміння делікатного втручання в процес формування малих навчальних груп.

Власний педагогічний досвід дає підставу стверджувати, що під час запровадження групової навчальної діяльності вказівки з боку викладача працювати разом буде недостатньо. Необхідно створити об'єктивні умови відповідальної взаємозалежності, серйозної зацікавленості студентів у результатах навчальної діяльності, успіхах один одного.

Для цього доцільне поєднання різних способів організації відповідальної взаємозалежності студентів у складі малих навчальних груп: 1) залежність від результатів роботи малої групи як єдиного цілого – оцінка кожного студента залежить не лише від його власних досягнень,

а й від результатів роботи групи в цілому; 2) залежність від наявних ресурсів, необхідних для виконання завдання; 3) залежність від виконуваного завдання – усі студенти малої навчальної групи працюють над одним завданням; 4) залежність від джерела інформації – досягається шляхом створення ситуації, коли студент володіє лише частиною інформації, необхідної для вирішення задачі, поставленої перед мікрогрупою; 5) залежність від спільного заохочення – застосування рейтингу малих груп; надання можливості використати додатковий час, обрати рівень складності завдання; 6) створення штучної ситуації обмеження часу, відведеного на виконання завдання – викладач, розподіливши завдання, через певний проміжок часу свідомо повідомляє, що час на виконання завдання зменшується, виходячи з того, що його буде достатньо. У такому разі успішність виконання завдання може визначатися ступенем узгодженості дій студентів та спонукатиме їх до пошуку більш ефективної тактики спільної діяльності.

Особливим способом формування відносин відповідальної взаємозалежності, на нашу думку, є рольова взаємозалежність студентів. Чітка диференціація ролей у групі (лідер-консультант, експерт, помічник) формується поступово та залежить від етапу групової динаміки. Зміна рольової структури малої навчальної групи позитивно забезпечує оптимальні умови для формування професійної відповідальності студентів. Чим багатший діапазон ролей, опанованих студентом, тим вищою буде його активність та відповідальність. Тому необхідно формувати готовність і вміння студентів виконувати будь-яку роль у групі (Волошко, 2006).

У процесі професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів необхідно поєднати різні форми групової навчальної діяльності. Зокрема, групова робота може бути: за рівнем навчальних можливостей студентів – гомогенною та гетерогенною; за особливостями розподілу навчальних завдань – однорідною, диференційованою, кооперованою, індивідуально-груповою; за часом функціонування – пролонгованою та локальною.

Загальні закономірності групової динаміки дають можливість передбачити, що успішна діяльність малої навчальної групи можлива за умови, якщо до її складу увійдуть студенти із середнім або високим рівнем навчальних можливостей. Якщо рівень навчальних можливостей студентів низький, то їхнє входження в одну групу не може бути методично виправданим із точки зору продуктивності спільної праці. Але в академічних групах, де існує значна полярність навчальних можливостей студентів, гомогенні групи можуть діяти тимчасово, за умови застосування допоміжних методичних засобів навчання: орієнтовних інструкцій дій, алгоритмів, опорних схем тощо.

Сутність однорідної групової діяльності полягає в тому, що всім малим навчальним групам студентів пропонується однакове завдання для усного або письмового виконання. Організація такої форми групової роботи найбільш доцільна на етапі започаткування групової

роботи студентів. Однорідну групову діяльність можуть здійснювати навчальні групи як гомогенного, так і гетерогенного складу, у ході опрацювання теоретичного матеріалу на репродуктивному рівні.

Диференційована групово діяльність полягає в тому, що малим навчальним групам студентів пропонуються різні завдання, змістовно підпорядковані єдиній навчальній меті, які виконуються одночасно, що в сукупності призводить до досягнення спільного результату. По завершенню такої роботи проводиться захист і колективне обговорення результатів діяльності окремих груп.

Урахування диференційованого підходу в процесі професійно-практичної підготовки студентів передбачає застосування: 1) завдань різного рівня складності; 2) різної кількості запропонованих завдань (чим нижчий рівень складності, тим більша кількість завдань). Отже, диференціацію завдань можна здійснювати за рівнем складності та їх кількістю. Для цього можливе застосування наступного методичного прийому. Завдання розподіляють у конверти, на яких літерою (А, В, С) указано рівень складності даного варіанта та повідомляють, що чим вище рівень його складності, тим меншу кількість завдань він містить. Кількість варіантів різної складності повинна бути однаковою. Створюють ситуацію вільного вибору, тобто надають можливість студентам самим вирішити, за яким рівнем складності буде працювати кожна мала навчальна група. Діагностичним показником у даному випадку виступає рівень складності завдань, якому віддається перевага, отже, опосередковано, рівень домагань студентів даної малої групи.

Диференційована групово навчальна діяльність може здійснюватись гомогенними та гетерогенними групами, проте більш доцільним є її застосування в групах гетерогенного складу. Як правило, спочатку перевага надається простим завданням, як більш легкому способу досягнення навчальної мети. Але розбіжність пізнавальних мотивів студентів, різний рівень їхніх навчальних можливостей, звичайний інтерес спонукає до вибору більш складного варіанта завдань. Систематичне застосування такого методичного прийому дає можливість простежити динаміку рівня домагань студентів, оцінити ступінь впливу діяльності малої групи на особистість кожного студента.

Кооперована групово навчальна діяльність характеризується тим, що малі групи виконують різні завдання послідовно, що в сукупності забезпечує досягнення навчальної мети, спільного результату діяльності. Для застосування кооперованої групової навчальної діяльності доцільні практичні та семінарські заняття, що проводяться у формі ділових та імітаційних ігор, конференцій.

Під час індивідуально-групової діяльності кожен член групи виконує частину спільного завдання. Результати роботи студентів спочатку обговорюються в малій навчальній групі, а потім оголошуються на всю академічну групу, робиться загальний висновок щодо спільного вирішення навчальної проблеми. Парна навчальна діяльність може

розглядатись як випадок індивідуально-групової діяльності, коли студенти працюють у парах. На наш погляд, такий вид діяльності, є доцільним на етапі започаткування групової роботи, коли студенти навчаються працювати разом і недостатньо обізнані з її можливостями.

Локальна групова навчальна діяльність – здійснюється групою одного складу протягом одного-двох навчальних занять, тому, як правило, доцільна на етапі започаткування групової роботи. Пролонгована групова навчальна діяльність – це робота малої навчальної групи одного складу, що здійснюється протягом кількох занять, підпорядкованих одному модулю програми або всіх практичних занять протягом навчального семестру. Пролонгована групова навчальна діяльність найбільш доцільна у процесі вивчення студентами дисциплін циклу професійної підготовки, де формуються спеціальні (фахові) компетентності фізичного терапевта, що пов'язані з ефективною реалізацією програм фізичної терапії та ерготерапії.

Отже, групова навчальна діяльність буде ефективною, якщо постійно аналізується академічна успішність студентів, рівень розвитку їхніх професійно значущих якостей, особливості спільної діяльності та вносяться відповідні корективи в технологію групової роботи. Застосування групових форм навчальної діяльності важливе для студентів, які навчаються за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія», тому що формує культуру міжособистісної взаємодії, розуміння командного процесу, моделює особистісно-професійний досвід, необхідний у клінічній діяльності в галузі охорони здоров'я.

Перспективи подальших досліджень будуть пов'язані з розробкою концептуальних засад формування навичок ефективної міжособистісної взаємодії майбутніх фізичних терапевтів у подальшій професійній діяльності.

Список використаної літератури

- 1. Наказ** МОН України від 19.12.2018 р. №1419 *Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти* [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/08/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf>. Назва з екрану.
- 2. Волошко Л. Б.** *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у процесі вивчення медико-біологічних дисциплін* : дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2006. 211 с.
- 3. Дружилов С. А.** *Психология профессионализма. Инженерно-психологический подход*. Харьков: Изд-во «Гуманитарный Центр», 2011. 296 с.
- 4. Полат Е. С., Бухаркина М. Ю.** *Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: уч. пособие*. М.: Академия, 2010. 368 с.
- 5. Реан А. А., Коломинский Я. Л.** *Социальная педагогическая психология*. СПб.: Питер Ком, 1999. 416 с.
- 6. Ярошенко О. Г.** Групова

робота як об'єкт вивчення та форма організації навчання студентів у вищих педагогічних закладах освіти // *Сучасна хімія і вища школа: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Полтава: ПДПУ ім. В. Г. Короленка, 2002. С. 188-191.

References

- 1. Nakaz** MON Ukrainy (19.12.2018 r.) №1419 Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 19.12.2018 №1419 On approval of the standard of higher education in the specialty 227 "Physical therapy, ergotherapy" for the first (bachelor) level of higher education]. Retrieved from http://www.physrehab.org.ua/tl_files/Docs/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf [in Ukrainian].
- 2. Voloshko L. B.** (2006). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii u protsesi vyvchennia medyko-biologichnykh dystsyplin [The formation of would-be physical rehabilitation specialists' professional competence in the process of studying medicine-and biology-related subjects]. Candidate's thesis. K. [in Ukrainian].
- 3. Druzhyllov S. A.** (2011). Psihologiya professionalizma. Inzhenerno-psihologicheskij podhod [Psychology of professionalism. Engineering psychological approach]. Har'kov: Izd-vo «Gumanitarnyj Centr» [in Russian].
- 4. Polat E. S., Buharkina M. Yu.** (2010). Sovremennyye pedagogicheskie i informatsionnyie tehnologi v sisteme obrazovaniya [Modern pedagogical and information technology in the education system]. Moskva: Akademiya [in Russian].
- 5. Rean A. A., Kolominskiy, Ya. L.** (1999). Sotsialnaya pedagogicheskaya psihologiya [Social pedagogical psychology]. Sankt Peterburg: Piter Kom [in Russian].
- 6. Yaroshenko O. H.** (2002). Hrupova robota yak ob'iekt vyvchennia ta forma orhanizatsii navchannia studentiv u vyshchych pedahohichnykh zakladakh osvity [Group work as an object of study and the form of organization of training students in higher pedagogical institutions of education]. Suchasna khimiia i vyshcha shkola: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Modern chemistry and high school: a collection of materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference (pp. 188-191). Poltava: PDPU im. V. H. Korolenka [in Ukrainian].

Волошко Л. Б. Групові форми навчальної діяльності у підготовці майбутніх фізичних терапевтів як фактор формування культури міжособистісної взаємодії

У статті проаналізовано теоретичні та практичні аспекти застосування групової навчальної діяльності студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» у контексті формування культури міжособистісної взаємодії. Автором проведено стислий ретроспективний аналіз вивчення проблеми групової навчальної

діяльності у професійній освіті. Зазначається, що у світовій педагогіці навчання у складі малих груп визнано найбільш успішною альтернативою традиційним методам навчання. Обґрунтовується думка про те, що використання групових форм навчання важливе для майбутніх фахівців соціономічних професій, до яких відноситься професія фізичного терапевта, що вимагає вміння працювати в міждисциплінарній команді. Наголошується, що робота в малих групах пов'язана з досягненням синергетичного ефекту, розвитком культури групової праці. Висвітлено педагогічні умови запровадження групової навчальної діяльності з урахуванням загальних закономірностей групової динаміки, а саме: віднесення групової навчальної діяльності до систематичної форми організації навчального процесу; проведення комплектування малих навчальних груп з урахуванням закономірностей групової динаміки щодо створення дієвих суб'єктів групової діяльності; оптимальне поєднання групової роботи з індивідуальною та фронтальною; поєднання методів контролю з боку викладача із самоконтролем та взаємоконтролем студентів; забезпечення навчальним контентом, необхідними для продуктивної діяльності малих навчальних груп. Охарактеризовано способи організації відповідальної взаємозалежності студентів у складі малих навчальних груп. Висвітлено особливості різних видів групової роботи студентів: за рівнем навчальних можливостей студентів – гомогенної та гетерогенної, за особливостями розподілу навчальних завдань – однорідної, диференційованої, кооперованої, індивідуально-групової, за часом функціонування – пролонгованої та локальної. Наголошується, що групові форми навчальної діяльності формують культуру міжособистісної взаємодії, розуміння командного процесу, моделюють особистісно-професійний досвід, необхідний майбутнім фізичним терапевтам у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я.

Ключові слова: фізичний терапевт, групові форми навчальної діяльності, міждисциплінарна команда.

Волошко Л. Б. Групповые формы учебной деятельности в подготовке будущих физических терапевтов как фактор формирования культуры межличностного взаимодействия

В статье проанализированы теоретические и практические аспекты применения групповой учебной деятельности студентов специальности 227 «Физическая терапия, эрготерапия» в контексте формирования культуры межличностного взаимодействия. Проведен краткий ретроспективный анализ изучения проблемы групповой учебной деятельности в профессиональном образовании. Отмечается, что в мировой педагогике обучение в составе малых групп признано наиболее успешной альтернативой традиционным методам обучения. Автор обосновывает мысль о том, что использование групповых форм обучения важно для будущих специалистов социономических профессий, к

которым относится профессия физического терапевта, требующая умения работы в междисциплинарной команде. Подчеркивается, что работа в малых группах связана с достижением синергетического эффекта, развитием культуры групповой работы. Раскрыты педагогические условия внедрения групповой учебной деятельности с учетом общих закономерностей групповой динамики, а именно: отнесение групповой учебной деятельности к систематической форме организации учебного процесса; проведение комплектования малых учебных групп с учетом закономерностей групповой динамики для создания действенных субъектов групповой деятельности; оптимальное сочетание групповой работы с индивидуальной и фронтальной; сочетание методов контроля со стороны преподавателя с самоконтролем и взаимоконтролем студентов; обеспечение учебным контентом, необходимыми для эффективной деятельности малых учебных групп.

Охарактеризованы способы организации ответственной взаимозависимости студентов в составе малых учебных групп. Освещены особенности различных видов групповой работы студентов: по уровню учебных возможностей студентов – гомогенной и гетерогенной, по особенностям распределения учебных задач – однородной, дифференцированной, кооперированной, индивидуально-групповой, по времени функционирования – пролонгированной и локальной. Отмечается, что групповые формы учебной деятельности формируют культуру межличностного взаимодействия, понимание командного процесса, моделируют личностно-профессиональный опыт, необходимый будущим физическим терапевтам в профессиональной деятельности в области здравоохранения.

Ключевые слова: физический терапевт, групповые формы учебной деятельности, междисциплинарная команда.

Voloshko L. Group Forms of Educational Activity in the Training of Future Physical Therapists as a Factor in Forming a Culture of Interpersonal Interaction

The article analyzes theoretical-practical aspects of the use of group activity of students of 227 «Physical therapy, ergotherapy» specialty in the context of forming an interpersonal interaction culture. A brief retrospective analysis of the study of the problem of group training activities in vocational education was conducted in the article. In the world pedagogy it is noted that training in small groups is recognized to be the most successful alternative to traditional teaching methods. It is grounded that the use of group learning forms is important for future specialists in socionomy professions, which includes the profession of physical therapist, which requires the ability to work in an interdisciplinary team. It is noted that work in small groups is connected with the achievement of the synergetic effect and development of the culture of group work. The pedagogical conditions of the introduction of group educational activity taking into account the general laws of group

dynamics are highlighted, namely: reference of group educational activity to a systematic form of the organization of educational process; carrying out of acquisition of small educational groups taking into account the regularities of group dynamics in relation to creation of effective subjects of group activity; optimal combination of group work with individual and frontal one; combination of methods of control from the trainer with self-control and mutual students' control; providing with the educational content necessary for the productive activities of small training groups. The ways of organizing responsible interdependence of students in the composition of small educational groups are described. The peculiarities of different types of group work of students are highlighted: based on the level of students' learning opportunities – homogeneous and heterogeneous; according to the peculiarities of the distribution of educational tasks – homogeneous, differentiated, co-operative and individual-group; by operation time – prolonged and local. It is noted that the group forms of educational activity form the culture of interpersonal interaction, understanding of the team process and model the personality and professional experience necessary for future physical therapists in professional activities in the field of health care.

Key words: physical therapist, group forms of educational activity, interdisciplinary team.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2019 р.

Прийнято до друку 31.05.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рибалко Л. М.